

AFRİKA BİRLİĞİ, MÜLTECİ VE IDP'LER

Serhat Orakçı

INSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Orakçı, Serhat, "Afrika Birliği, Mülteci ve IDP'ler", 15.02.2019, INSAMER.

Afrika Birliği'ne üye ülkelerin devlet başkanları, birliğin 32. zirvesi için Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da bir araya geldi. Bu yılki zirvenin ana teması, Afrika Birliği Örgütü'nün 1969 yılında kabul ettiği Mülteci Konvansiyonu'nun 50. yılı ve Afrika Birliği'nin 2009 yılında kabul ettiği IDP Konvansiyonu'nun 10. yılı olması vesilesiyle zorunlu göç (*forced displacement*) olgusuydu. Bu nedenle zirvede mültecilik, sığınmacılık ve geri dönüş gibi konular ön plana çıktı.

Zorunlu veya gönüllü göç ve göçmenlik, hem Afrika kıtasını hem de dünyayı artık daha fazla ilgilendiren meseleler arasında yer alıyor. Mültecileri himaye altına alan UNHCR'a (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) göre, kayıtlı mül-

teci sayısı 2018 yılında ilk kez 20 milyonu aşarak kurum tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmış durumda. Suriye, Myanmar, Libya, Güney Sudan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyeti gibi kriz alanları nedeniyle mülteci ve sığınmacı sayıları yüksek bir seviyede seyretmeye devam ediyor. Afrika Birliği Komisyon Başkanı Moussa Faki Mahamat'ın da belirttiği gibi, bu olgu küresel bir fenomen; bu yüzden de küresel ölçekte çözümler gerektiriyor.

Afrika kıtasının resmî olarak mülteci statüsünde bulunan insanların %26'sına ev sahipliği yaptığı biliniyor. Sahra-altı Afrika genelinde 6,6 milyon göçmen ve sığınmacı; 14,5 milyon IDP (iç göçmen) bulunuyor. Uganda, Güney Sudan, Sudan,

INSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Kenya gibi belli başlı ülkeler yoğun mülteci ve IDP nüfuslarıyla dikkat çekiyor. Ancak bunlar resmî rakamlar; akrabalık bağlarının hâlâ güçlü olduğu yerlerde insanların ilk tercihi kamp alanlarından ziyade akrabalarının yanı oluyor. Birtakım gelenek ve görenekler sebebiyle kamp alanlarına yerleşmeyip akrabalarına sığınan azımsanamayacak sayıda insan olduğu düşünüldüğünde gayriresmî mülteci ve IDP sayılarının görünenden daha fazla olduğunu söylemek mümkün.

Silahlı çatışma, kuraklık ve sel gibi doğal afetlerin yanında şiddet ve insan hakları ihlalleri içeren olgular, Afrika kıtasında mülteci, sığınmacı ve IDP nüfusunun bu denli fazla olmasının temel sebepleri arasında. İşin sevindirici tarafı ise, kıta ülkeleri için açık kapı politikasının neredeyse teamül haline gelmiş olması. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'in de belirttiği gibi bu, zengin ülkeler tarafından da örnek alınması gereken bir politika. Yeryüzünün en yoksul kesimi olmasına rağmen Sahra-altı Afrika ülkeleri bu konuda oldukça hassas. Bu yaklaşımın gelişmesinde iki olgunun öne çıktığı görülmekte: Afrika dayanışması ve kan bağı.

Bağımsızlık sonrası dönemde yaşanan siyasi içerikli yoğun etnik çatışmalar ve bazı doğal afetler, Afrika kıtasında yoğun mülteci ve IDP krizleri yaşanmasına yol açmıştı. Sudan iç savaşı, Ruanda soykırımı, Darfur krizi, Güney Sudan iç savaşı, Demokratik Kongo iç savaşı, Nijerya ve Mali'deki terör saldırıları, Doğu Afrika ve Sahel Kuşağı'nda yaşanan uzun dönemli kuraklıklar nedeniyle son 30 yılda milyonlarca insan mülteci ve IDP kamplarına sığınmak durumunda kaldı. Yerini yurdunu terk etmek zorunda kalan bu insanların durumları, kıtadaki politik ve ekonomik istikrar

göstergeleri ile yakından ilişkili. Barış ve uzlaşının hâkim olması, sosyoekonomik göstergeleri iyileştirirken mülteci ve IDP'lerle ilgili durumu stabil hale getiriyor.

Ancak önemli bir sorun; uzun yıllardır hâlâ varlığını sürdüren mülteci ve IDP kamplarının varlığı. 1990'lı yılların başında kurulan Dadaab, Kakuma, Hagadera gibi geniş popülasyon barındıran kampların günümüze kadar varlığını sürdürdüğü görülmekte. Yerinden yurdundan edilen insanların geri dönüşlerinin az olması; yerleştikleri bu kamp alanlarında yeni bir hayat kurmaları ve geldikleri yerlerle bağlarının kopmasıyla sonuçlanmakta. Mülteci ve IDP kamplarında doğup büyüyen ve kamp alanı dışında başka bir hayat bilmeyen çocuklar, sorunun bir diğer önemli bir parçası.

Mülteci ve IDP'lerin geldikleri yerlere geri dönüşünü hedefleyen "geri dönüş projeleri"nin hız kazanması, sorunu çözmek için en önemli adım olarak görülmekte. Bu projelerin hız kazanması ise, kriz alanlarında kalıcı barışın sağlanmasına bağlı. Bunun yanında mülteci ve IDP'lerin yaşam koşullarının ve yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi için; dış yardıma bağımlı bireyler olarak kalmaları yerine üretim ve eğitim süreçlerine katılabilmelerinin önünü açacak çalışmaların başlatılması gerekmektedir. İnsanların dışarı ile bağlantısı olmayan kamp alanlarında yıllarını geçirdiği düşünülürse buralarda kütüphane, el sanatları eğitimi, mesleki eğitim, kültür-sanat aktivitelerini içeren hizmetlerin sağlanabilmesi önem arz ediyor. Ancak maalesef yoğun nüfus barındıran mülteci ve IDP kamplarındaki yaşam standartlarının düşük olması bir yana, yönetimler tarafından da bu tarz bir yaklaşım benimsenmiş değil.

Afrika kıtasında mülteci ve IDP'lerin yanında belki giderek daha fazla önem kazanan diğer bir

olgu ise gönüllü gerçekleşen göç ve göçmenlik. Ancak daha iyi yaşam imkânlarına erişmek için çıkılan bu zor ve riskli yolculukların her zaman mutlu sonla bitmediği biliniyor. Afrika kıtasının dışarıyla olan ilişkisinde (özellikle Avrupa) belirleyici bir faktör olan göç olgusunun öneminin gelecekte daha da artacağı anlaşılıyor. Kısa zaman öncesine kadar Batılı ülkeler geleneksel göç gü-

zergâhı iken bugün Ortadoğu, Latin Amerika ve Uzakdoğu ülkelerinin Afrikalı göçmenlerin son varış noktaları haline gelmeye başladığı görülüyor. Türkiye açısından bakıldığında da Türkiye'nin de artık giderek daha fazla sayıda Afrikalı için yurt olmaya başladığı gözlenebiliyor. Gönüllü göç kapsamına giren bu durum, ilerleyen yıllarda Türkiye'yi daha fazla ilgilendireceğe benziyor.